

Parturir o *-torir* 'anar de part', mot mig-savi, del ll. *partūrīre* 'voler parir, estar per parir': «vesec lo seu part --- e marave<|>làs mot d'aquela o<r>ribla causa, con la avia conceubuda; per quèls metýes li dixeren que per sò avia aüda éi tant oribla causa, car no avia esperat lo temps del *parturir*», *VidesR*, 133r1 (i *partureys* Ind. Pres. 3, trad. *parturit*, 726.21); «del part callà: / qui calla, atorga; / la amarga porga / del *parturir*, / dolor, morir, / per ço li resta», *JRoig* (*Spill*, 10433); «per divís morí Abel, / fill de nostre primer pare; / la gran torre de Babel / per divís se desespara; / per divís morí, encara, / Rebeca, al *partorir* / --», Turmeda (*Div. Mall.*, *NCl.*, 136).

El modern *partèrir* 'sofrir cruels dolors', especialment *fer partèrir*, 'fer patir despiadadament, prolongadament', té tot l'aire de ser-ne una lleu desviació semàntica (amb levíssima evolució fonètica: un **partir* resultat de fonètica normal també hi hauria pogut arribar espontàniament, majorment amb la influència de *partera*): és mot molt viu en cat. or. (Bna., Nordest etc.) (oblidat en el *DFa.*), ja en Belv. («patir algun dany o molèstia que reduheix al últim extrem, *perero*; impacientar, Lab.), i ja S. XVII almenys, en romanços de bandolers: «te'n durem a Barcelona / per fer-te més *partèrir*». Ho sentia jo a cada instant, ja de criatura, al pare, la mare i l'àvia.

En els prosadors més distingits de l'alba del S. XX, d'estil ciutadà i popular: «la gent que més ens ja *perterir*», Feliu Elias (J. Sacs, *Vida i Mort dels Barcelonins*, p. 131); «bútxara carregat d'orgull que --- rumiava traïdories per fer *partèrir* la Sra. G., i quan podia armar un gran etzigorí entre la tia i la neboda se'l sentia riure tot sol a riulla batent», Coromines, 1902 (*La Dona Lletja*, IV, p. 171), i en molts passatges de les seves obres, quasi sempre amb igual matís i construcció; en alguns pocs se n'aparta en alguna forma que no he oït viva d'ell ni d'altres: *partèrir-se* 'consumir-se, delir-se iradament': «En R. es mor de gelosia --- al veure que visito En F. i que aquest em reb bé, es *partèreix*; però el veure lo succehit am les accions P. l'ha fet ferir de ràbia» (en lluites financeres), carta d'ell familiar 21-1-1902; o bé precisament sofrir les tortures del part: «¿qui --- no és capaç de robar per un fill que es mori de fam, per l'esposa que us traspasa el cor, en els dolors del *partèrir*, per un pare en vies de mort ---?» («La fortalesa moral», 26-VII-1912, *Di. i Records* II, iii, 90).

En variant un xic alterada per dissimilació: «QUIM: Bé és molt, tant que l'alabas, / qu'ara la posis així! / TUYES: És que tu 'm fas *perteni*... / QUIM: Sí, ja entenc, és que t'esbravas / ---», *Pitarra* (*Punt de les Dones*, *Gatades* II, 120); «Sa mare, que Déu la tinga al cel, que per broma, sempre li agradava tenir-ne quatre o cinc en ronda, i abans no va donar-me el sí, no 'm va pas fer *pretenir* poc ni gayre ---»; «almenys t'hi cassetis ab la Mònica, ja que tant la fas *pretenir*, y en treus el suc de l'escarràs», *MmVayreda* (*Puny*.1, x, 160 (128), 181 (144)).

És molt més rara una construcció sense *fer* (com en Coromines, supra), que veiem una vegada en Pons i

Massaveu, en ell amb un sentit on domina el matís duratiu ('porfidiejar penosament i inacabable'): «En Lluís --- repugnant-li lo del estudiant, tornà una de les deixes al clavetayre; per cert que, al allargar-li 'ls vint duros, se refermà en sos dubtes --- No 'ls hi volia pas! --- Insistí en Lluís, s'hi enfadà: *perteniren* una estona --- fins que en Lluís, enquimerant-s'hi 'ls hi entaxonà per la pitrera» (*L'Auca de la Pepa*, p. 251). També *fer empertenir* 'fer gruar pel desig d'obtenir una cosa' («no em facis *empertenir*») usual a Valls, i que *AlcM* localitza també a l'Empordà (però la seva col·laboradora de Llofriu ho entén malament desviant-ho cap al sentit de 'pretendre', sentit i verb amb el qual no ha tingut mai res a veure).

Algun d'aquests matisos ens pot fer dubtar, i alguna altra dada encara més, però en tot cas rebutjarem sense vacil·lació la presentació d'*AlcM* (cf. Spitzer, *Nphil. Mittgn.* 1913, 157ss.) que inclou aquest mot (estrany a les Illes) dins els articles *preterir* (i *per-*) voldria fer-lo venir del cultíssim llatínisme pres del ll. *praeterire* (ire 'anar' + *praeter* 'pel costat'), a través d'unes suposades accepcions 'desaparèixer' i 'morir' (que tampoc ha estat mai el sentit de *praeterire* en llatí, ni en cat.): en ll. significa el que és ben conegut, no res de morir, absolutament mai com a verb, i només *homines praeteriti*, adj., 'homes oblidats', arriba indirectament a aplicar-se a difunts; el manlleu llatí *praeterir*, -èrit, és mot recent en totes les llengües romàniques, en català no registrat fins a 1700 [Lacav.2 *pretèrit*, terme gramatical; *praeterir*, forense, *praeterires*, Belv.], 1737 en cast., rar en fr. etc., sempre terme forense; l'ambient purament escolàstic i legal del mot també ens ho treu del cap.

El sentit de 'sucumbir, morir' que té el mot en terra tan conservadora com el Maestrat, ens assenyalava una pista molt més raonable, car aquesta sí que és una via semàntica normal i ben fressada, i un medi lexical apte per crear en el llenguatge viu: «Moncada era fill de Guillem de Moncada, qui *perteri* en el desembarc de Mallorca», *GaGirona* (*Seida*, 270). La influència inevitable del patir de la partera, i del verb quasi idèntic *partorir*, era natural, i ben planer, que canviés *perperir* en *partèrir* (no descartem que l'equiparació de sentit del ll. *puerpera* amb el seu sinònim i parònim català *partera* també hi fes un paper auxiliar). A València el llatínisme *perire* 'sucumbir, traspasar' pogué ser usat com a mot savi (CRos, 1764, p. 309), però en els dialectes orientals no era mot viable en absolut (confonent-se amb *parir*).³

Era, doncs, inevitable que es concedís la preferència a l'intensiu *per-perir*. *Perperir* aplicat als caps de bestiar que s'estimben o moren violentament és mot viu entre els pastors de Collsacabra (*BDC* XIX, 188), del Pallars (id. i Joan Lluís, *Records de Pastor*, 78, 18; *perperir de llamps: Pastors i Tempestes*, 6, *Pastors i Estrelles*, 22) i del Maestrat i CastPna: ho escriví Pascual Tírado (*BSCC* III, 423), aplicant-ho també a les persones i amb el sentit de 'partèrir': «on eres tu que mous la pensa meva fent-me *perperir* d'amor?» (*BSCC* V, 274).⁴ Cf. l'interessant mot gascó «*perperic*